

Mariusz Cichosz

Katedra Pedagogiki Społecznej

HISTORIA PEWNEJ KATEDRY, CZYLI RZECZ O ROZWOJU BYDGOSKIEJ PEDAGOGIKI SPOŁECZNEJ

Bydgoska pedagogika społeczna jest jedną z najdłużej uprawianych subdyscyplin pedagogicznych w środowisku bydgoskich pedagogów, związanych najpierw ze środowiskiem Wyższej Szkoły Pedagogicznej a następnie Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego. Historia pedagogiki społecznej zaczyna się w okolicach lat siedemdziesiątych, kiedy to na dobre zaczyna swoją działalność dopiero co powstała, przekształcona z Wyższej Szkoły Nauczycielskiej, Wyższa Szkoła Pedagogiczna. Licząc więc do chwili obecnej, pedagogika społeczna jest uprawiana w Bydgoszczy, w prezentowanym tu środowisku, już przeszło trzydzieści lat, gdyż przez cały czas istnienia najpierw WSP a potem Akademii subdyscyplina ta, choć w różnych strukturach organizacyjnych uprawiana była bez przerwy.

Co działo się z pedagogiką społeczną w tym okresie? Kto ją tworzył jaki jest jej dorobek? Jakie były i są jej dylematy? I w końcu: jak rysuje się jej przyszłość? Odpowiedzi na wszystkie te pytania składają się na historię pewnej Katedry – Katedry Pedagogiki Społecznej. Ponieważ zaś wyraźnie historia ta układa się w dwa nieco odmienne od siebie okresy, będzie to krótka historia przedstawiona w dwóch odsłonach. Choć ostatecznie trzeba również wiedzieć, że są to odsłony tego samego „spektaklu”, i w dużej mierze tworzą go ci sami bohaterowie powiązani dziedzictwem idei inspirowanych przez twórców i założycieli pedagogiki społecznej.

Odsłona pierwsza.

Okres „pierwszej katedry” (1974-1998)

Powstanie bydgoskiej pedagogiki społecznej w sensie organizacyjnym, wpisuje się bardzo wyraźnie w drugi okres rozwoju tej dyscypliny w Polsce, który przypada na okres powojenny – ściśle chodzi o okres po 1957 roku, kiedy to po pojawieniu się sprzyjających warunków społeczno politycznych, następuje rozwój wielu nauk społecznych. Wtedy to, a szczególnie obfity pod tym względem był okres lat siedemdziesiątych, powstały w Polsce w wielu uczelniach wyższych, zakłady i katedry pedagogiki społecznej. Było tak, między innymi: w Warszawie, w Katowicach,

Olsztynie, Poznaniu oraz w Toruniu; było tak również w Bydgoszczy. W roku 1974 powstaje Wyższa Szkoła Pedagogiczna i od samego początku jej istnienia zainicjował działalność w jej ramach najpierw Zakład Pedagogiki Społecznej a potem – od roku 1977, Katedra Pedagogiki Społecznej. I to jest pierwsza odsłona w historii bydgoskiej pedagogiki społecznej - rozpoczął się okres „*pierwszej katedry*”.

Na czele Zakładu, a potem Katedry Pedagogiki Społecznej, od samego początku jej istnienia, aż do roku 1998 stał Prof. dr hab. Edmund Trempała, który będąc twórcą Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, był jednocześnie pionierem, inicjatorem a potem promotorem pedagogiki społecznej w tym środowisku, podejmując jednocześnie wiele działań na rzecz pedagogiki społecznej na arenie ogólnopolskiej. Przez wiele bowiem lat pełnił funkcje przewodniczącego Zespołu Pedagogiki Społecznej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, a od roku 1998 nieprzerwanie do roku 2003 był członkiem Centralnej Komisji ds. Tytułu i Stopni Naukowych.

Okres powstania bydgoskiej pedagogiki społecznej, jak to już było wspomniane, wiąże się ściśle z drugim okresem rozwoju tej dyscypliny, kiedy to dominującym kierunkiem jej uprawiania był kierunek środowiskowy. Pedagogika społeczna tego okresu była więc głównie pedagogiką środowiskową, a więc interesującą się środowiskiem wychowawczym z punktu widzenia możliwości jego przekształcania i organizowania w celu lepszego i większego wspomagania rozwoju człowieka – uczestnika życia społecznego. Bydgoscy pedagodzy społeczni, skupieni w Katedrze Pedagogii Społecznej, od samego początku swoimi badaniami wpisali się właśnie w ten nurt badań środowiskowych. Problematyka podejmowanych przez nich badań rozwijała się zresztą aspektywnie i różnicowała z biegiem lat. W latach 1969-1979 obejmowała zagadnienia wychowawczego i opiekuńczego funkcjonowania społecznego systemu osiedla mieszkaniowego, szkoły środowiskowej, działalności pedagoga społecznego, społecznych funkcji harcerstwa. W latach 1980-1985 pracownicy katedry, podejmując wąsko rozumiane przez siebie zagadnienia i problemy społeczne, uczestniczyli w badaniach objętych kierowanym przez prof. dr hab. E. Trempałę ogólnopolskim problemem węzłowym: 11.4 „Modernizacja systemu oświaty w PRL”. Wyniki tamtych prac zawarte zostały w dwóch pozycjach: E. Trempała, - „Wychowanie równoległe w Polskim systemie edukacyjnym”. Bydgoszcz 1984, oraz „Edukacja równoległa w Polskim systemie oświatowym”. E. Trempała (red.). Bydgoszcz 1985. W okresie mieszczącym się w latach 1986-1990 w ramach

Centralnego Programu Badań Podstawowych III.08.17, podjęte zostały przez pracowników Katedry badania diagnostyczno-prognostyczne w grupie tematycznej: „Funkcjonowanie i kierunki rozwoju edukacji równoległej w polskim systemie oświaty i wychowania”. Efekty tej działalności badawczej podsumowane są w książce: „Edukacja równoległa. Funkcjonowanie i kierunki rozwoju edukacji równoległej w polskim systemie oświaty i wychowania”, E. Trempała (red.). Bydgoszcz 1990.

Specyfika podejmowanych w Katedrze problemów badawczych doprowadziła ostatecznie do wyodrębnienia w jej ramach jednostek organizacyjnych zajmujących się tymi specyficznymi i wąsko pojętymi problemami. I tak w roku akademickim 1990/1991 w strukturze Katedry wyodrębniono: **1. Zakład Pedagogiki Społecznej** (kierownik: dr J. Frątczak, w roku 1997/98 dr M. Cichosz), **2. Zakład Pedagogiki Opiekuńczej** (kierownik: prof.dr hab. Z.Węgierski, w roku 1992/1993 dr hab. M. Deptuła), **3. Zakład Pedagogiki Ogólnej i Porównawczej** (kierownik: prof. dr hab. T. Hejnicka-Bezwińska). Ten Zakład w roku akademickim 1993/1994 przekształcony został w Katedrę Pedagogiki Ogólnej i odtąd działał już samodzielnie. Dalej Katedra poszerzyła się o kolejne zakłady: **4. Zakład Pedagogiki Kulturalno-Oświatowej**, później **Animacji Kulturalnej** (kierownik dr Z. Korsak), **5. Zakład Wychowania Zdrowotnego**, później **Edukacji Zdrowotnej** (kierownik dr hab. I. Kropińska), **6. Zakład Pracy Socjalnej**, od roku 1996 (kierownik prof. dr hab. K. Marzec-Holka) /ta struktura Katedry zmieniła się na przełomie lat 1998/2000.

Dzieje, rozwój i dorobek Katedry to także uzyskiwanie przez jej pracowników kolejnych stopni naukowych. W Katedrze Pedagogiki Społecznej miały miejsce następujące promocje:

- stopień doktora habilitowanego, a następnie profesora nadzwyczajnego i zwyczajnego otrzymał prof. dr hab. Edmund Trempała,
- prof. dr hab. Teresa Hejnicka-Bezwińska uzyskała kolejno stopnie: doktora, doktora habilitowanego,
- prof. dr hab. Krystyna Marzec-Holka oraz
- dr hab. Maria Deptuła, dr hab. Maria Kuchcińska oraz dr hab. Irena Kropińska zdobyły stopnie doktora i doktora habilitowanego,
- stopnie doktora uzyskali (zestawienie alfabetycznie): dr Barbara Afeld, dr ✓ Mariusz Cichosz, dr Halina-Guzy Steinke, dr Aleksander Jankowski, dr Teresa Jaworska, dr Zbigniew Korsak, ✓dr. Roman Lepert, dr. Adam Musielewicz, dr.Karol Rosiak, dr Urszula Sobkowiak.

O żywotności Katedry jako jednostki naukowej, w Uczelni tego typu jaką mamy obecnie, a zwłaszcza jaką była Wyższa Szkoła Pedagogiczna, świadczy również oferta edukacyjna, jaką nasza Uczelnia proponuje i tworzy. W omawianym tu okresie Katedra Pedagogiki Społecznej prowadziła cztery specjalności na studiach stacjonarnych i zaocznych: pedagogika opiekuńczo-wychowawcza, praca socjalna, edukacja zdrowotna i animacja kulturalna (dwie ostatnie tylko na studiach zaocznych). Poza tym problematyka społeczna opieki i wychowania stanowiły tematykę prowadzonych w latach 80 i 90 studiów podyplomowych. Poza tym w Katedrze do dziś prowadzone są seminaria doktorskie. Najpierw prowadzone przez prof. dr hab. Edmunda Trempałę, a obecnie również przez prof. dr hab. Krystynę Marzec-Holkę.

Katedra Pedagogiki Społecznej w omawianym tu kształcie i strukturze, kierowana przez jej twórcę prof. dr hab. Edmunda Trempałę trwała do roku 1998/1999. Należy zwrócić uwagę na dużą aktywność, zarówno naukową jak i organizacyjną Profesora, jaką podejmował przez wszystkie te lata. W uznaniu jego zasług w roku 2002 Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego nadała mu godność Doktora Honoris Causa.

Po przejściu Profesora na emeryturę kierownikiem Katedry (1997/1998) została Prof. dr hab. Krystyna Marzec-Holka. W roku akademickim 1999/2000 po zreorganizowaniu Wydziału Pedagogiki i Psychologii powołano w jego ramach instytuty naukowe w obrębie których funkcjonowały określone zakłady. W ten oto sposób, od tego roku rozpoczęły działalność w Instytucie jako niezależne od siebie: Zakład Pedagogiki Społecznej, a po wcześniejszym uzyskaniu habilitacji przez dr M. Deptułę, dr M. Kuchcińską oraz dr I. Kropińską, również Zakład Pedagogiki Opiekuńczo-Wychowawczej oraz Zakład Edukacji Zdrowotnej, które dawniej wchodziły w strukturę Katedry Pedagogii Społecznej.

W roku 2002, po uzyskaniu przez prof. dr hab. Krystynę Marzec-Holkę profesury zwyczajnej, Zakład Pedagogii Społecznej został przemianowany ponownie w Katedrę Pedagogiki Społecznej. Tym samym rozpoczął się drugi okres rozwoju bydgoskiej pedagogiki społecznej: okres „drugiej Katedry”.

Odsłona druga.

Okres „drugiej Katedry” (od roku 2001)

Od 2002 roku, kiedy to Katedra Pedagogiki Społecznej kierowana jest przez prof. dr hab. Krystynę Marzec-Holkę, jej dominującym obszarem badawczym jest problematyka łącząca się z pracą socjalną. Ważnym elementem genezy tej specjalizacji, jako dominującej obecnie w Katedrze jest członkostwo, wcześniej WSP a obecnie Akademii Bydgoskiej jako uczelni, oraz personalnie wieloletnie zaangażowanie prof. dr hab. K. Marzec-Holki w Polskim Stowarzyszeniu Szkół Pracy Socjalnej. Równocześnie można przyjąć, iż szczególne eksponowanie w pracach obecnej Katedry problematyki pracy socjalnej jest „naturalną” odpowiedzią na trudne przemiany życia społecznego ostatnich lat, co zawsze było głównym źródłem inspiracji dla pedagogiki społecznej. Tendencja dominującej roli problematyki pracy socjalnej w pedagogice społecznej, jako jednej z tradycyjnych działów tej subdyscypliny pedagogiki, jest dzisiaj wyraźna w całej polskiej pedagogice społecznej, gdziekolwiek jest ona uprawiana. Wcześniej już zresztą problematyka pracy socjalnej miała swoje wyraźne miejsce w badaniach prowadzonych w Katedrze Pedagogiki Społecznej, która przez wiele lat koncentrowała się za sprawą Profesora E. Trempały wokół problematyki edukacji równoległej.

Ważnym przejawem prowadzonych obecnie w Katedrze Pedagogiki Społecznej badań i jednocześnie forum ich prezentacji, są cykliczne, ogólnopolskie konferencje organizowane już od 1997 roku. Konferencje te poświęcone są różnym problemom życia społecznego, ze szczególnym jednak akcentem na problematykę pracy socjalnej. Trzeba dodać, iż za każdym razem gromadzą one liczne grono pedagogów, socjologów i polityków społecznych z całej Polski – ludzi nauki, oraz liczne grono praktyków, tych którzy na co dzień podejmują zagadnienia pomocy społecznej, co jest pewną specyfiką tych konferencji. Pierwsza konferencja zatytułowana: „*Pracownicy socjalni i wolontariusze a możliwości reformy pomocy społecznej*”, odbyła się w 1997 roku. Konferencja ta zaowocowała książką pod tym samym tytułem. Druga konferencja odbyła się w 2001 roku. Owocem tej konferencji jest książka zatytułowana: „*Spółeczeństwo, demokracja, edukacja. Nowe wyzwania w pracy socjalnej*”. W roku 2002 odbyła się trzecia konferencja poświęcona również pracy socjalnej zatytułowana: „*Pomoc społeczna – praca socjalna. Teoria i praktyka*”. Materiały z tej konferencji są przygotowywane do druku.

Powyższe konferencje, jak to już było powiedziane, były wyrazem dominującej tendencji, która widoczna jest w całej współczesnej pedagogice społecznej – szczególnego akcentowania dziś problemów pracy socjalnej. Jednocześnie jednak

bydgoscy pedagogzy społeczni, na czele z prof. dr hab. E. Trempałą, w roku 2000 wzięli udział w Ogólnopolskiej Konferencji zorganizowanej przez Komitet Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk poświęconej pedagogice społecznej, jej współczesnej kondycji jako jednej z subdyscyplin pedagogiki w ogóle. Owocem tej konferencji była książka wydana pod redakcją E. Trempały i M. Cichosza zatytułowana: „*Pedagogika społeczna. Tradycja, terażniejszość, nowe wyzwania*”.

Charakterystycznym przejawem aktywności naukowej pracowników Katedry Pedagogiki Społecznej, do której należą oprócz prof. dr hab. K. Marzec-Holki oraz prof. dr hab. E. Trempały, także dr U. Sobkowiak, dr M. Cichosz, dr H. Guzy-Steinke, dr Z. Korsak, mgr M. Joachimowska, mgr A. Rutkowska, jest ich częsty udział w różnych ogólnopolskich konferencjach naukowych. Poza cyklicznym uczestnictwem, za każdym razem prawie całego zespołu, w corocznych Zjazdach Polskiego Stowarzyszenia Szkół Pracy Socjalnej, poszczególni członkowie zespołu Katedry Pedagogiki Społecznej, biorą udział w różnych konferencjach w zależności od swoich indywidualnych zainteresowań. Obszary zainteresowań w wypadku każdego z nich koncentrują się na:

- prof. dr hab. K. Marzec-Holka: patologie społeczne, praca socjalna oraz kryminologia,
- prof. dr hab. E. Trempała: pedagogika społeczna, edukacja równoległa, wychowanie pozaszkolne i poszkolne,
- dr U. Sobkowiak: stowarzyszenia społeczne, metodyka pracy socjalnej, harcerski styl życia,
- dr M. Cichosz: podstawy teoretyczne pedagogii społecznej, metodologia pedagogiki społecznej,
- dr H. Guzy-Steinke: edukacja kulturalna,
- dr Z. Korsak: kultura filmowa,
- mgr A. Rutkowska: praca socjalna, organizacje pozarządowe,
- mgr M. Joachimowska: praca socjalna, pomoc rodzinom zastępczym.

O dorobku Katedry Pedagogiki Społecznej może również świadczyć to, iż od kilku lat uruchomiono pod jej merytoryczną opieką studia o specjalności: praca socjalna. Są to trzyletnie studia licencjackie dzienne i zaoczne. Katedra w swojej obecnej ofercie edukacyjnej ma również Podyplomowe Studium Organizacji Pomocy Społecznej.

Dbając o dobre przygotowanie studentów do podjęcia przez nich zadań w dziedzinie pomocy społecznej zaproponowano, by warsztat metodyczny kształcenia pedagogicznego w ramach specjalności pracy socjalnej został poszerzony -prócz obowiązkowych zajęć praktycznych - badania naukowe: terenowe i zajęcia metodyczne. W tym celu już od czterech lat studenci pracy socjalnej, wraz z zespołem pracowników naukowo-dydaktycznych Katedry Pedagogiki Społecznej, prowadzą badania naukowe, terenowe o charakterze monograficznym, na terenie miasta i gminy Borne Sulinowo, jako miejscu szczególnie zagrożonym długotrwałym bezrobociem i ubóstwem. Wyniki tych badań pracownicy Katedry na czele z prof. dr hab. Krystyną Marzec-Holką prezentowali, między innymi w grudniu 2002 roku w Sejmie RP w Warszawie.

Dylematy bydgoskiej pedagogiki społecznej – refleksje nad przyszłością.

Pedagogika społeczna, tak jak każda inna pedagogika powstała i dalej rozwija się w odpowiedzi na konkretne problemy życia społecznego. W tym sensie w każdej pedagogikę wpisana jest niejako z natury rzeczy zmiana. Jest to szczególnie widoczne w wypadku pedagogiki społecznej. Kiedyś powiedziano, że pedagogika społeczna wyrosła z *niezgody na zastaną rzeczywistość społeczną*. Twierdzenie to bardzo dobitnie i nieco prozaicznie obrazuje charakter pedagogiki społecznej, a mianowicie jej mocne związanie z życiem i nastawienie na „ulepszenie” zastanego świata. Taki jej charakter rodzi jednak co najmniej dwa niebezpieczeństwa. Jedno z nich to pokusa ulepszania świata za wszelką cenę - często zgodnie z ideałami na które nie ma zgody społecznej. Drugie niebezpieczeństwo, to rozmycie się w działaniach, to wąsko pojęty praktycyzm - gdzie w pewnym momencie działania przestają mieć związek z jakąkolwiek teorią.

Na tle tych rozważań można postawić dziś kilka pytań odnośnie bydgoskiej pedagogiki społecznej i jej przyszłości. Czy współczesna bydgoska pedagogika społeczna jest pedagogiką dobrze osadzoną i odwołującą się do bogatych teorii życia społecznego, czy szuka takich odniesień, czy sama próbuje takie teorie tworzyć? Czy podejmując współczesne problemy życia społecznego, nie czerpie mało krytycznie z wzorców, które choć sprawdzone w innych warunkach społecznych, to jednak są mało adekwatne do naszych rodzimych warunków. Tradycja polskiej pedagogiki społecznej choć nie jest zbyt długa, i nie jest wolna od

poza naukowych rozstrzygnięć, to jednak jest bardzo bogata – dobrze by więc było, ażeby bydgoska pedagogika społeczna pozostała wierna swojej tradycji oraz bez obaw czerpała z jej różnorodnego dziedzictwa.

Bibliografia

X lat Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Bydgoszcz 1979

Księga pamiątkowa 25-lecia Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. W. Jastrzębski (red.), Bydgoszcz 1994

Trempała E. (1999). Panorama Pedagogiki Społecznej. Bydgoszcz.

Trempała E., Cichosz M., (2000). Funkcjonowanie i kierunki rozwoju pedagogiki społecznej w Polsce. Olecko